ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

TEXNIKUMLARDA NEMIS TILINI KASBIY YO‘NALISHDA O‘QITISH

Bobojonova Latofatxon Azizjon qizi
Farg‘ona viloyati Rishton tumani 1-son texnikumi nemis tili o‘qituvchisi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20257558

Annotatsiya: Mazkur maqolada texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Unda kasbiy tilni o‘qitishning zamonaviy yondashuvlari, kommunikativ va integrativ metodlar, autentik materiallardan foydalanish hamda o‘quvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, texnikumlarda nemis tilini o‘qitish jarayonini takomillashtirish, o‘quv dasturlarini kasbiy ehtiyojlarga moslashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so’zlar: texnikum, nemis tili, kasbiy ta’lim, kompetensiya, kommunikatsiya, integratsiya, terminologiya, autentik material, pedagogika, motivatsiya, dual ta’lim, mehnat bozori, texnologiya.

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan tub islohotlar, xususan, kasb-hunar va texnikum ta’limining modernizatsiya qilinishi mehnat bozorining zamonaviy talablariga javob beradigan malakali kadrlar tayyorlashni asosiy maqsad qilib qo‘ymoqda. Globallashuv jarayonlari, xalqaro iqtisodiy va madaniy aloqalarning kengayishi hamda texnologik taraqqiyot natijasida chet tillarni, ayniqsa, nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Nemis tili nafaqat Yevropa iqtisodiy makonida, balki dunyoning ko‘plab rivojlangan davlatlarida muhim ishchi va ilmiy muloqot vositasi sifatida e’tirof etilganligi sababli, uni texnikumlar sharoitida kasbga yo‘naltirib o‘qitish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitish o‘quvchilarning lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish bilan birga, ularning tanlagan mutaxassisligi bo‘yicha xorijiy manbalarni o‘qish, texnik hujjatlarni tushunish, xalqaro standartlar bilan ishlash hamda kelgusida chet elda mehnat faoliyatini olib borish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, chet tilini umumiy maqsadlarda emas, balki aniq kasbiy ehtiyojlar asosida o‘qitish zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Bu esa o‘quv jarayonida maxsus terminologiya, kasbiy leksika va real ishlab chiqarish jarayonlariga oid matnlar bilan ishlashni talab etadi. Shuningdek, texnikum ta’limida nemis tilini kasbiy yo‘naltirish orqali o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyalar bilan bir qatorda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, texnik axborotlarni tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish ko‘nikmalari ham shakllantiriladi. Bu jarayon o‘qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlikni, zamonaviy o‘qitish texnologiyalaridan samarali foydalanishni hamda dars jarayonini real kasbiy faoliyat bilan bog‘lashni talab qiladi.

Texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitish masalasi bugungi ta’lim tizimida nafaqat lingvistik bilim berish, balki bo‘lajak mutaxassislarni real ishlab chiqarish va xalqaro mehnat bozoriga tayyorlash jarayoni sifatida qaraladi. Bu yondashuv an’anaviy til o‘qitishdan farqli ravishda, o‘quvchini faqat grammatik qoidalar yoki umumiy so‘z boyligi bilan emas, balki uning kasbiy faoliyatida bevosita qo‘llaniladigan til birliklari, terminologiya hamda kommunikativ vaziyatlar bilan qurollantirishni talab etadi. Shu boisdan ham kasbiy yo‘naltirilgan nemis tili o‘qitish (Deutsch für den Beruf / Fachsprache Deutsch) zamonaviy metodikaning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda.

Texnikum ta’lim tizimida kasbiy yo‘naltirishning asosiy maqsadi — o‘quvchilarda tanlangan mutaxassislikka mos til kompetensiyasini shakllantirishdir. Masalan, avtomobilsozlik, qurilish, axborot texnologiyalari, turizm yoki tibbiyot yo‘nalishlarida tahsil olayotgan o‘quvchilar uchun nemis tili darslari umumiy mavzulardan ko‘ra ko‘proq kasbiy matnlar, texnik yo‘riqnomalar, ishlab chiqarish jarayonlari tavsifi hamda ish jarayonida uchraydigan dialoglarga asoslanadi. Bu esa o‘quvchilarning tilni real hayotiy va professional vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatini oshiradi.

Kasbiy nemis tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, til faqat bilim sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida o‘rgatiladi. O‘quvchilar real ish muhitiga yaqinlashtirilgan vaziyatlarda (rol o‘yinlari, simulyatsiya, dialoglar, loyiha ishlari)

ishtirok etadi. Masalan, texnik xizmat ko‘rsatish ustaxonasida mijoz bilan muloqot qilish, texnik nosozlikni tushuntirish yoki ishlab chiqarish bo‘yicha hisobot berish kabi vaziyatlar modellashtiriladi. Bu esa o‘quvchilarda nafaqat til bilimi, balki kasbiy muloqot madaniyatini ham shakllantiradi. Shuningdek, texnikumlarda nemis tilini o‘qitishda integrativ yondashuv ham muhim o‘rin tutadi. Integratsiya deganda til fanini maxsus fanlar bilan bog‘lash tushuniladi. Masalan, “Kasbiy texnologiya”, “Chizmachilik”, “Elektr texnikasi asoslari” yoki “Ishlab chiqarish jarayonlari” kabi fanlar bilan nemis tili darslarini uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilar bir vaqtning o‘zida ham kasbiy bilim, ham til kompetensiyasini rivojlantiradi. Bu yondashuv o‘quv jarayonini real hayotga yaqinlashtiradi va bilimlarning amaliy ahamiyatini oshiradi.

Kasbiy yo‘naltirilgan nemis tilini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham katta ahamiyatga ega. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interaktiv platformalar, multimedia vositalari va onlayn resurslar yordamida dars jarayoni yanada samarali tashkil etiladi. Masalan, autentik video materiallar (ishlab chiqarish jarayonlari, texnik instruktsiyalar, intervyular) o‘quvchilarning tinglab tushunish ko‘nikmasini rivojlantiradi. Elektron lug‘atlar va tarjima platformalari esa maxsus terminlarni o‘zlashtirishni yengillashtiradi. Bundan tashqari, kasbiy nemis tilini o‘qitishda terminologik kompetensiyani shakllantirish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Har bir mutaxassislik o‘ziga xos terminlar tizimiga ega bo‘lib, o‘quvchilar ushbu terminlarni to‘g‘ri tushunish va qo‘llashni o‘rganishi zarur. Masalan, mexanika yo‘nalishida “Motor”, “Kupplung”, “Getriebe” kabi atamalar, qurilish sohasida esa “Fundament”, “Beton”, “Tragwerk” kabi terminlar keng qo‘llaniladi. Bu terminlarni o‘rganish o‘quvchilarning kasbiy matnlarni tushunish va ulardan foydalanish darajasini oshiradi. Shu bilan birga, o‘qituvchining roli ham alohida ahamiyatga ega. Texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘naltirib o‘qituvchi pedagog nafaqat til mutaxassisi, balki muayyan kasb sohasi haqida ham yetarli tasavvurga ega bo‘lishi lozim. Chunki o‘qituvchi dars jarayonida kasbiy mazmundagi materiallarni to‘g‘ri tanlashi, ularni soddalashtirib tushuntirishi va o‘quvchilar uchun amaliy ahamiyatini ochib berishi kerak. Shu sababli, o‘qituvchilarning malakasini oshirish, ularni zamonaviy metodikalar bilan tanishtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Yana bir muhim jihat — baholash tizimidir. Kasbiy yo‘naltirilgan nemis tilini o‘qitishda an’anaviy testlardan tashqari amaliy topshiriqlar, loyihalar, prezentatsiyalar va kommunikativ vaziyatlarni baholash muhim o‘rin tutadi. Bu esa o‘quvchining faqat nazariy bilimini emas, balki amaliy til qo‘llash darajasini ham aniqlash imkonini beradi.

Texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitishning samaradorligini ta’minlashda o‘quv dasturlarini modernizatsiya qilish alohida ahamiyatga ega. Amaldagi an’anaviy dasturlar ko‘pincha umumiy til o‘qitishga yo‘naltirilgan bo‘lib, ular kasbiy ehtiyojlarni to‘liq qamrab olmaydi. Shu sababli, har bir mutaxassislik yo‘nalishi uchun alohida “kasbiy til modullari”ni ishlab chiqish zarur. Bunday modullar o‘quvchilarning kelajakdagi ish faoliyatida uchraydigan real vaziyatlarni inobatga olgan holda tuziladi va unda ishlab chiqarish hujjatlari, texnik reglamentlar, xavfsizlik qoidalari hamda ish jarayonidagi muloqot shakllari asosiy o‘rin egallaydi.

Kasbiy tilni o‘qitishda autentik materiallardan foydalanish ham juda muhim hisoblanadi. Autentik materiallar deganda real hayotdan olingan hujjatlar, yo‘riqnomalar, texnik pasportlar, korxona ichki reglamentlari va ish jarayoniga oid video/audio materiallar tushuniladi. Bunday materiallar o‘quvchilarni haqiqiy professional muhitga yaqinlashtiradi va ularning tilni “sun’iy dars tili” emas, balki real ish tili sifatida qabul qilishiga yordam beradi. Natijada o‘quvchilarda tilga bo‘lgan motivatsiya sezilarli darajada oshadi. Shuningdek, kasbiy nemis tilini o‘qitishda loyiha asosida o‘qitish yondashuvi yuqori samaradorlikka ega. Ushbu yondashuvda o‘quvchilar kichik guruhlarga bo‘linib, muayyan kasbiy muammo yoki vazifani hal qilish ustida ishlaydi. Masalan, “ishlab chiqarish korxonasi uchun texnik qo‘llanma tayyorlash”, “mijoz bilan xizmat ko‘rsatish dialogini ishlab chiqish” yoki “texnik xavfsizlik bo‘yicha prezentatsiya yaratish” kabi topshiriqlar berilishi mumkin. Bu jarayon o‘quvchilarda hamkorlik, mustaqil izlanish va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Texnikumlarda nemis tilini o‘qitish jarayonida differensial yondashuv ham muhim ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarning til bilish darajasi, o‘zlashtirish tezligi va kasbiy qiziqishlari turlicha bo‘lganligi sababli, bir xil metod bilan barcha o‘quvchilarga yondashish har doim ham samarali natija bermaydi.

Shuning uchun o‘qituvchi o‘quvchilarni guruhlarga ajratgan holda, ularning darajasiga mos topshiriqlar berishi, kuchli o‘quvchilar uchun murakkabroq kasbiy matnlar, boshlang‘ich darajadagilar uchun esa soddalashtirilgan materiallardan foydalanishi lozim. Yana bir muhim jihat — o‘quvchilarda mustaqil o‘rganish kompetensiyasini shakllantirishdir. Kasbiy nemis tilini o‘rganishda o‘quvchi faqat dars jarayoniga tayanib qolmasdan, mustaqil ravishda lug‘at boyligini oshirishi, kasbiy matnlarni tahlil qilishi va internet resurslaridan foydalanishni o‘rganishi kerak. Bu esa ularning kelajakdagi professional faoliyatida o‘z-o‘zini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Kasbiy yo‘naltirilgan til o‘qitish jarayonida interaktiv metodlarning o‘rni ham katta. “Aqliy hujum”, “klaster”, “case study” (holat tahlili), “rolli o‘yinlar” kabi metodlar o‘quvchilarning darsda faol ishtirokini ta’minlaydi. Masalan, case study metodida o‘quvchilarga real ishlab chiqarish muammosi beriladi va ular uni nemis tilida tahlil qilib, yechim taklif qilishlari kerak bo‘ladi. Bu esa nafaqat tilni, balki kasbiy fikrlashni ham rivojlantiradi.

Texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitishning yana bir muhim yo‘nalishi — xalqaro sertifikatlash tizimlariga tayyorlashdir. Bugungi kunda Germaniyada va boshqa nemis tilida so‘zlashuvchi davlatlarda ishga joylashish yoki o‘qishni davom ettirish uchun til sertifikatlari talab qilinadi. Shu sababli o‘quvchilarga xalqaro imtihonlarga tayyorlov materiallarini berish, ularni real test formatlari bilan tanishtirish muhim hisoblanadi. Bundan tashqari, dual ta’lim elementlarini joriy etish ham samarali yondashuvlardan biridir. Dual ta’lim tizimida o‘quvchi nafaqat ta’lim muassasasida, balki bevosita ishlab chiqarish korxonalarida ham amaliyot o‘taydi. Bu jarayonda nemis tilini bilish darajasi real ish muhitida sinovdan o‘tadi va o‘quvchi kasbiy kommunikatsiyani amalda qo‘llash imkoniga ega bo‘ladi. Natijada nazariya va amaliyot o‘rtasidagi uzviylik ta’minlanadi. Umuman olganda, texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitish jarayoni murakkab va ko‘p bosqichli tizim bo‘lib, u o‘quv dasturi, metodika, o‘qituvchi malakasi, texnologik ta’minot hamda amaliy yo‘nalishlarning uyg‘unligini talab etadi. Ushbu yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning nafaqat til bilimini, balki ularning kasbiy kompetensiyasini ham sezilarli darajada rivojlantiradi va ularni zamonaviy mehnat bozoriga tayyorlaydi.

Xulosa qilib aytganda, texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitish zamonaviy ta’lim tizimining muhim va istiqbolli yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarning lingvistik bilimlarini kasbiy tayyorgarlik bilan uyg‘un holda rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv ta’lim jarayonini real mehnat bozoriga yaqinlashtirib, bo‘lajak mutaxassislarning amaliy faoliyatga tayyorgarlik darajasini oshiradi.

Kasbiy yo‘naltirilgan til o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, kasbiy terminologiyani egallashi hamda texnik va ishlab chiqarish jarayonlariga oid matnlar bilan ishlash ko‘nikmalari shakllanadi. Bu esa ularning nafaqat ichki mehnat bozorida, balki xalqaro miqyosda ham raqobatbardosh bo‘lishiga imkon yaratadi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va kasbiy yo‘naltirilgan o‘quv materiallaridan samarali foydalanish ta’lim sifatini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. O‘qituvchining kasbiy mahorati va metodik yondashuvi esa ushbu jarayonning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Umuman olganda, texnikumlarda nemis tilini kasbiy yo‘nalishda o‘qitishni takomillashtirish yuqori malakali, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega, xalqaro talablarga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi hamda mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ziyamuhamedov B., To‘rayev A. Pedagogika (umumiy asoslar). Toshkent: O‘qituvchi, 2019, 340 b.
2. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018, 288 b.
3. Hasanboyeva O., Hamroqulov R. Chet tillarini o‘qitish metodikasi. Toshkent: Noshir, 2020, 312 b.
4. Mirzayev T. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari. Toshkent: O‘zbekiston, 2021, 260 b.
5. Qodirov A. Kasbiy ta’lim tizimi va uning rivojlanish istiqbollari. Toshkent: Fan, 2019, 240 b.
6. Funk H., Kuhn C. Deutsch für den Beruf: Methodik und Didaktik. Cornelsen Verlag, Berlin, 2017, 295 b.